

еміграції *относительно сохранения восточной границы государства от 1 сентября в 1939 г. Учитывая тот факт, что вышеупомянутая тематика малоизвестна, а единственная публикация Владислава Захарьяшевича не содержит подробностей, я посчитал целесообразным осветить эту проблему с учетом введения архивных документов Польского правительства в эмиграции с местопребыванием до 1940 г. во Франции, а затем в Лондоне.*

Ключевые слова: Европа, польские американцы, организация, национальность, граница, Польское правительство в эмиграции.

УДК 93/94(477)327

Т.В. ЛАДИЧЕНКО, Д.Ю. КРАВЧЕНКО

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ

Визначено зміст поняття «глобалізація»; досліджено історичні етапи процесу глобалізації міжнародних відносин; проведено дослідження впливу процесу глобалізації на міжнародні стосунки; визначено переваги і ризики глобалізації для України; виявлено потенціал України для участі у глобальних процесах та її геополітичні пріоритети.

Підтримується думка, що в кожен історичну епоху межі і рівень глобалізації визначались просторово-часовими уявленнями про світ. Підкреслюється, що при всій різноманітності точок зору на проблему глобалізації міжнародних відносин, в новітній науковій думці домінуючим є погляд на глобалізацію як етап розвитку людської цивілізації притаманний сучасним міжнародним відносинам, історично започаткований подіями ХХ століття.

Ключові слова: глобалізація, глобалістика, міжнародні відносини, історичні етапи глобалізації.

Глобалізація є певним етапом розвитку людської цивілізації і складає сьогодні основу міжнародних відносин: відбуваються зміни природи людського суспільства та взаємовідносин у ньому. Світ став таким, що проблеми однієї країни стають проблемою всіх, і глобальні проблеми людства під силу вирішити тільки спільними зусиллями міжнародного співтовариства. Міжнародні відносини стають все більш взаємопов'язаними та взаємонеобхідними. Поширюється взаємозалежність між країнами в економічній, політичній і культурній сферах в планетарному масштабі, коли національні суспільства вже не можуть повноцінно розвиватися в межах однієї держави, а міжнародні зв'язки призводять до утворення транснаціональних корпорацій і глобальних (світових) ринків. Глобалізація як комплексне геополітичне, гео економічне і геокультурне явище здійснює потужний вплив на всі сторони життєдіяльності суспільства, актуальним стає тенденція до зближення всіх його компонентів та формування єдиної самоорганізованої міжнародної системи, яка б створювала умови для функціонування і розвитку суб'єктів (держав) взаємодії, а також гармонійних стосунків між державами на планеті Земля.

Глобалізація як історичне явище і феномен, а також як об'єктивна закономірність розвитку людства все частіше привертає увагу дослідників у всьому світі. Формується нова галузь науки – глобалістика. До середини 1990-х років вона переважно трактувалась лише як вчення про глобальні природні та суспільні проблеми сучасності. Головними серед них були економічна, енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, міжнародної безпеки. Поняття глобалізації трактувалось у значенні надання чому-небудь глобальних масштабів або глобального характеру. Кожна глобальна проблема досліджувалась окремо, а їх взаємозв'язок достатньо глибоко не вивчався. І лише у 90-ті роки ХХ століття, по суті, сформувався глобалістика як галузь науки, що є міждисциплінарною.

Спочатку це поняття почало вживатися у суспільних науках, але в 1961 р. слово *globalization* уперше зафіксовано в англomовному словнику. У науковий обіг термін «глобалізація» вперше був введений відомим американським економістом і фахівцем в галузі управління виробництвом, професором Гарвардської школи бізнесу Теодором

Левіттом, який у 1983 році опублікував статтю «Глобалізація ринків». Він використав цей термін пояснюючи феномен злиття ринків окремих товарів, вироблених великими багатонаціональними корпораціями та характеризуючи процеси поширення бізнесу та діяльності провідних компаній у межах усього світу, виникнення ринків, на яких здійснюється купівля-продаж стандартизованої у світових масштабах продукції. Термін дуже швидко набув популярності як наукова категорія при описі значно ширшого кола явищ, ніж передбачав Т. Левітт. Зокрема, разом із поширенням інформаційних технологій, інтенсифікацією культурних та господарських зв'язків, а також туристичних потоків, після глобалізації бізнесу, ринків та економіки почала розвиватися глобалізація суспільного життя [7, с. 436].

Більш широке значення новому терміну надав і головним його популяризатором став консультант Гарвардської школи, керівник дослідницької групи в галузі міжнародних фінансових ринків японець Коедзіму Оме, що опублікував в 1990 році книгу «Світ без кордонів». Вважаючи, що світова економіка відтепер визначається взаємозалежністю центрів «тріади» (США, Японія, Євросоюз), він стверджував, що економічний націоналізм окремих держав став безглуздим, оскільки «сильними акторами» на світовій економічній сцені відтепер є «глобальні фірми». Саме в цьому, на думку автора, і виражається суть глобалізації [12, с. 5].

Фахівці, які досліджують процеси глобалізації, виділяють шість основних шкіл [14, с. 545-548]. Перша школа пов'язана із концепцією «Межі зростання», обґрунтованою Римським клубом. При визначенні перспектив розвитку світової економіки представники Римського клубу дійшли висновку про існування глобальних проблем, розв'язання яких можливе лише на шляху об'єднання зусиль усього світового співтовариства. Суть цього підходу полягає у відомому заклиці: «Мислити – глобально, діяти – локально».

Друга школа глобалістики представляє концепцію «Сталого розвитку», розроблену Інститутом всесвітніх спостережень, що знаходиться у Вашингтоні. Представники цієї школи вважають за необхідне зупинити глобальний демографічний вибух у країнах, що розвиваються, і скорегувати економічне зростання в розвинутих країнах.

Розрізняють також школи глобальної екології, мітозу біосфер, світ-системного аналізу та контрольованого глобального розвитку Д. Гвішиани.

Наявність різних шкіл глобалістики свідчить про те, що, з одного боку, формуються загальні засади теорії глобалістики, визначено такі її основні напрями, як економічна, політична, соціальна, екологічна, а з іншого – не досягнуто розуміння процесів глобалізації, повного усвідомлення позитивних та негативних його рис.

Глобалізація як складне і багатогранне явище досліджується одночасно багатьма науками.

Зміст економічної глобалізації зводиться до тих процесів, що відбуваються в сучасних умовах у світовій економіці і ведуть до швидкого інтегрування світу в єдиний економічний простір, у результаті розширення міжнародної торгівлі, інтернаціоналізації виробництва та фінансових ринків, а також інтернаціоналізації товарної культури, поширенню якої сприяє об'єднана в єдину мережу глобальна телекомунікаційна система. Головними рушійними силами цих процесів є технологічний прогрес, розвиток міжнародної інфраструктури, революційні зміни в інформаційній технології та лібералізація торгівлі і міжнародних зв'язків. Глобалізація пов'язана з колосальним накопиченням капіталу окремими компаніями та країнами, що супроводжуються переростанням останнього в транснаціональний капітал та його домінуванням над економіками багатьох країн і їх політичними можливостями. Впливає на ці процеси і створення світовою матеріальною культурою деяких нових технологій, продуктів споживання та послуг, що стають глобально затребуваними. До них можна віднести

Інтернет-технології та послуги, космічні технології, мобільний зв'язок, швидкісний транспорт, деякі медичні препарати, харчові продукти тощо [14, с. 543].

Географи, на відміну від економістів, зосереджують свої зусилля на вивченні проблем великих міст-мегаполісів, так званих економічних архіпелагів, що утворюються в результаті розширення кордонів світового господарського простору, і розглядають феномен глобалізації саме крізь цю призму (Голубчик М.М., Максаковський В.П., Маруняк С.О.) [11].

Представники технічних наук зайняті дослідженнями так званого техноглобалізму. Цим терміном позначається процес злиття в різних країнах нововведень і нових технологій в єдиний комплекс технічних знань на цій базі «технологічних макросистем». При цьому головною метою досліджень є вивчення всіляких наслідків революційних змін в сферах техніки і технологій, телекомунікацій, функціонування Інтернету і перетворення всіх людей світу в мешканців єдиного «планетарного житла». (Д. Белл, В. Коган, Т. Стоуньєр, Е. Тоффлер, А. Турен, Т. Фрідмен, А. Тойнбі, Динкін А.А., Іванова М.І., Ночевкіна Л.П., Яковець Ю.П., Бажал Ю.М., Денисюк В., Федулов Л.І.) [8].

Наука про міжнародні відносини звертає головну увагу на завершення періоду «холодної війни», коли Світ сприймався як біполярна структура Схід-Захід або Південь-Північ, на посилення взаємозалежності країн земної кулі, розширення співпраці між ними, становлення нового світового порядку за допомогою ООН та інших міжнародних організацій. На їх думку глобалізація є сучасною формою міжнародних відносин, певним етапом розвитку людської цивілізації, комплексне геополітичне, гео економічне і геокультурне явище, яке здійснює потужний вплив на всі сторони життєдіяльності суспільств [3].

Соціологи і культурологи займаються дослідженням проблем, пов'язаних з впливом універсалізації культури на спосіб життя людей в різних країнах (Н.Є. Покровський, Л. Склером, Джон Томлінсон, М. Кастельс) [5, с. 110-112].

Філософи основну увагу надають дослідженню проблем, пов'язаних з універсалізацією людських цінностей (М.Ф. Головатий, О.О. Зінов'єв, М. Кастельс, С.Б. Кримський, Ю.В. Павленко, Ю.М. Пахомов, О.М. Чумаков, С. Хантінгтон) [16, с. 275-277].

Таким чином, глобалізація як складне і багатогранне явище досліджується одночасно багатьма науками. При всій різноманітності нюансів та підходів до проблеми, вчені сходяться на думці, що глобалізація – це сукупність сучасних явищ, процесів та структур, яку можна виразити у взаємозалежності, взаємопроникненні та взаємообумовленості самих різних компонентів сучасного світу та світової спільноти.

Осмилення доби, пошук оптимальних шляхів розвитку людської цивілізації потребує детального вивчення та аналізу базових засад глобалізації як ключового фактора життєдіяльності людського суспільства в планетарному масштабі.

Під глобалізацією розуміються просторово-часові зміни, що слугують фундаментом для такого перетворення людської діяльності, коли вона стає єдиною і здійснюється в усіх країнах та континентах, що має безпосередній вплив на міжнародні відносини.

Глобалізація охоплює практично всі сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, самі умови існування людства. Глобалізація виражається в таких процесах:

– зміцнення зв'язків між найвіддаленішими куточками планети, небувале поширення по всій планеті ідей та інформації, технологій, культури, ціннісних орієнтацій, способу життя, поведінки;

– зростаюча інтенсивність взаємозв'язків у сфері торгівлі, фінансів, міграції населення внаслідок розвитку всеосяжних систем транспорту та комунікацій;

– виникнення спільних для світового співтовариства проблем, процес зростання загальнолюдських інтересів у всіх сферах людського буття, стертя граней між місцевими й всепланетарними подіями [4].

Є декілька головних підходів до періодизації глобалізації, зокрема у її взаємозв'язку із сферою міжнародних відносин.

Так, англійські дослідники виокремлювали [6]:

архаїчну глобалізацію, яка розвивалась у доіндустріальний період людської історії. Цей період поділяється на два етапи:

1) від зародження цивілізацій та формування античного світу до 320 р. до н.е., тобто від виникнення міжнародної торгівлі і становлення на міжцивілізаційній основі світових імперій – Перської, Олександра Македонського, Римської імперії. Стародавні цивілізації, перш за все єгипетська цивілізація і цивілізації Передньої Азії мали зв'язки, впливали на розвиток індійської, китайської, греко-римської цивілізацій. Торгівельні шляхи, зокрема Великий шовковий шлях з'єднували перську, арабську і європейську цивілізації. Це період розвитку відносин між окремими цивілізаціями, глобалізація культурно-ціннісна, цивілізаційна.

2) від 320 р. до н.е. до 395 р. н.е., тобто від Олександра Македонського до падіння Римської імперії як перших спроб об'єднання, від зародження ідеї імперського контролю до посилення тенденції до регіоналізації;

протоглобалізацію, що охоплювала період з 1600 по 1800 рр. і характеризувалась розвитком мануфактурного виробництва, науковою, промисловою і фінансовою революціями, зародженням світового ринку;

модерну глобалізацію (1800-1950 рр.), що мала два головних виміри – піднесення національних держав та стрімке розширення індустріалізації, внаслідок якої сформувався глобальний поділ праці;

постколоніальну глобалізацію, головними ознаками якої стало формування нової архітектури відносин між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються, у виникненні регіональних інтеграційних об'єднань, зростанні ролі транснаціональних корпорацій, у трансформації ролі держави у економічному та політичному житті суспільства.

Ф. Бродель вважав, що розмір світового простору залежить від історичного сприйняття часу. В кожному історичному епоху глобалізатори в міру своїх сил намагаються освоїти світ у відомих для них межах, а отже, кожен часовий відрізок світового розвитку характеризується власним рівнем глобалізації. Ф. Бродель відніс початок глобалізації до XVI-XVII ст. і назвав її процесом створення «світової економіки» навколо деяких центрів становлення європейського капіталізму (Генуя, Голландія, Англія) [2, с. 461].

Історичний процес, який можна розглядати як розвиток соціальної системи, є спрямованим на досягнення межової її цілісності. Саме таку цільову функцію історичного процесу Е. Азроянц пропонує називати глобалізацією [1, с. 63].

Розглядаючи історичні етапи глобалізації, Г.С. Померанц висловлює припущення, що про початок глобалізації можна говорити починаючи з II тис. до н.е., коли володарі-завойовники почали називати себе царями чотирьох сторін світу.

Перша ступінь глобалізації пов'язується із створенням перших імперій, формою духовної глобалізації стає монотеїзм. Імперська влада знаходить опору в єдиній вірі.

Друга ступінь (стадія) глобалізації – імперсько-конфесійна, де кожна імперія претендувала на власний проект світового устрою. Виникає чотири культурних світи (Захід, ісламський світ, Індія та Далекий Схід), ознаками яких стали єдине священне писання, єдина мова священного писання, єдиний шрифт, пов'язаний з естетикою пластичних мистецтв. Кожна імперсько-конфесійна глобалізація одночасно була і

проектом світового устрою. В середні віки найбільш активним виявився ісламський проект, але потім його випереджає Захід, що призводить до формування євроцентристського світу.

Третя ступінь (стадія) *глобалізації* датується XVII ст., індустріальна глобалізація, що супроводжувалась «концертом національних держав», коли переваги поліцентризму почали брати верх.

Четверта ступінь глобалізації – електронно-фінансова. Стає зрозумілим, що глобальний порядок не може бути створений одним культурним світом, однією цивілізацією [10, с. 59-63].

Інша група дослідників [9] висували точку зору, що перший етап глобалізації розпочався в період Великих географічних відкриттів (бурхливий розвиток торгових зв'язків, формується світовий ринок, виникнення політичних і економічних зв'язків, активізувалася європейська експансія), що здійснював безпосередній вплив на системну еволюцію міжнародних відносин. Початок формування капіталістичного укладу розглядався як генетична основа глобалізації.

Другий етап глобальної інтеграції спостерігається з 40-х - 70-х років XIX ст. до 1914 р. (розвиток транспорту – залізниця і пароплави – зниження транспортних витрат до розвитку і розширення світової торгівлі, зародження глобальної економіки, велике значення телеграфу і телефону). Світове господарство ставало цілісною системою на основі міжнародного поділу праці. Європейська експансія призвела до виникнення світової колоніальної системи. Глобалізація розглядається у зв'язку з еволюцією капіталізму як системи суспільних відносин. С. Амін, Л. Бентон, Р. Гіппін розглядають глобалізацію передусім як вестернізацію, розглядають її як експансію капіталістичної світ-системи.

Ще одна точка зору [6] пов'язує глобалізацію з рубежем XIX і XX ст. (зростання продуктивних сил і посилення міжнародних контактів, обумовлених вивозом капіталу). В XX столітті це продовжувався процес формування глобальної світополітичної системи. Але, як зауважує російський дослідник О.Д. Богатуров, розуміння світополітичної єдності ще не було, вона тільки почалася формуватися. Іспано-американська, англо-бурська, Російсько-японська і Перша світова війни стали важливими, але не завершальними етапами формування глобальної світополітичної системи.

Починаючи перший етап глобалізації межею XIX-XX ст. – про що свідчили такі відкриття, як пароплав, телефон, конвеєр, висловлюються припущення, що Перша світова війна зупинила цей процес. Другий його етап – відродження глобалізації кін. 70-х років XX ст. (інформатизація).

Навіть після закінчення Першої світової війни єдина глобальна система ще не була остаточно сформована. Світ продовжував складатися з декількох підсистем. Всі ці підсистеми розвивались в тенденції як майбутні складові частини глобальної системи (європейська, північноамериканська, східноазійська, близькосхідна, латиноамериканська). Європейська підсистема міжнародних відносин займала місце центральної історично до закінчення Другої світової війни.

Тому з точки зору сучасності початок глобалізації міжнародних відносин знаменували події після 1945 р:

– Друга світова війна стала глобальною війною, у яку тією чи іншою мірою були залучені всі континенти.

– У 1945 р. була створена ООН, а також могутні наддержавні фінансові установи — Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк.

– Науково-технічна революція стала впливовим суспільним явищем.

Другий період 1970 — 1990-ті рр., тривав на тлі розвалу радянського блоку, а згодом і самого СРСР, завершення «холодної війни». У цей період людство усвідомило наявність глобальних проблем і здійснило спроби їх вирішення.

З початку XXI ст. розпочався третій період глобалізації:

– 11 вересня 2001 р., після атак на США, глобального характеру набула боротьба проти світового тероризму;

– у 2007 р. свідченням глобального характеру економіки стали спільні дії центробанків провідних держав та початок світової фінансової кризи [4].

Сучасний політичний стан міжнародного середовища визначається процесами глобалізації. Хоча у дослідників немає єдиного визначення цього явища і однозначної оцінки його наслідків, у літературі домінує уявлення про *глобалізацію* як про поширення економічних, політичних і культурних процесів за межі держав і формування на цій основі нової цілісності світового простору.

Глобалізація визначається кількома факторами:

– процесами інтернаціоналізації економічного життя: вільним змішанням капіталів, товарів, взаємодією національних економік у господарській діяльності. Основними провідниками цього процесу є ТНК, міжнародні банки та інші фінансові організації;

– проблемами довкілля, які вийшли за державні кордони. В той же час вичерпання ресурсів і екосистем породило новий феномен «біженців довкілля» і зробило вірогідно можливим зіткнення між державами і народами за джерела прісної води, енергетичні та інші ресурси. Вирішення цих проблем вимагає координації зусиль світового співтовариства;

– проблемами безпеки перед загрозою ядерної війни, міжнародного тероризму і злочинності;

– революцією у засобах комунікацій: створенням всесвітньої сітки телебачення, Інтернету, розвитком туризму, інформаційно-культурних обмінів. Нові засоби комунікації зробили державні кордони прозорими. Наприклад, ЗМІ сформували спільний інформаційний простір і зробили надбанням світової спільноти події у будь-якому регіоні світу. Тим самим виникає можливість притягти до «суду» громадської думки будь-яку країну, що завинила, або політичного лідера [15, с.328-331].

Наслідки глобалізації дуже суперечливі. Ось деякі з них:

– протиріччя між універсалізацією (гомогенізацією) суспільного життя і прагненням народів зберегти свою самобутність. Утвердження єдиних ринкових моделей, демократичних інститутів та цінностей поширюється на культуру і стиль життя. Люди споживають одні і ті самі товари та інформацію. Наприклад, відомо, що три четвертих фільмів, які дивляться у різних країнах світу у кінотеатрах та на відеокасетах – американського виробництва. Символом гомогенізації культури став «Макдональдс», який має філії більше, ніж у ста країнах. Не всі згодні з подібною культурною експансією Заходу. Тому багато народів, в цілому прийнявши ринкову модель, намагаються зберегти свою самобутність і культурну ідентичність;

– гео економічне розмежування світу: поглиблення розриву за техніко-економічними показниками і рівнем життя Півночі (розвинуті країни) і Півдня (країни «периферії»). - Про поляризацію світового співтовариства говорять такі цифри: у середині 90-х років XX ст. 80% світового ВВП присвоювалося двадцятьма чотирма країнами, в яких проживало 14,5% населення. Якщо багато країн Заходу орієнтуються на дохід в три тисячі доларів у рік на душу населення, то в іншій частині світу цей дохід не перевищує дев'ятсот п'ятдесяти доларів. Нерівність, яка ділить світ, проявляється і у сфері освіти, наприклад, 78% населення Ефіопії, Танзанії, Бангладеш, Конго неграмотні або напівграмотні. Для деяких дослідників і політиків країн, що розвиваються, подібна маргіналізація «периферії» світової системи є безпосереднім

наслідком глобалізації. З їх боку звучать протести подібної моделі міжнародних економічних зв'язків і передбачення конфлікту між «бідним» Півднем і «багатою» Північчю. Хоча з такою радикальною оцінкою глобалізації згодні далеко не всі, необхідно визнати, що подібна економічна поляризація небезпечна міжнародною нестабільністю і можливими вибухами націоналізму;

– складовою частиною глобалізації є міграція, яка має суперечливі наслідки як для «приймаючих», так і для країн, що «віддають». Західний капітал буває зацікавлений у притоці двох груп іммігрантів: високопрофесійних спеціалістів та низькокваліфікованої дешевої робочої сили. Країни, що «віддають», таким чином вирішують проблему зниження безробіття, але в той же час їх економіка і наука страждають від втрати інтелектуальної еліти. Але й «приймаючі» країни зіштовхуються з немалими проблемами. Міграційні процеси трансформують соціальну структуру цих суспільств, створюючи нові етнічні общини, породжують нові дискусії про громадянські права етнічних меншин і про культурну ідентичність народу. В деяких країнах серйозною проблемою став ріст антиміграційних виступів, що нерідко мають під собою расове забарвлення, загострення протиріч між різними етнічними діаспорами. Це змушує уряди багатьох країн зробити більш жорстким імміграційний контроль, що суперечить логіці глобалізації, яка передбачає не тільки вільне пересування капіталів і товарів, але й робочої сили;

– посилення взаємозалежності у світі йде паралельно з процесами регіоналізації міжнародного простору і дезінтеграції окремих територій. Процеси регіональної господарської і політичної інтеграції спостерігаються не тільки у Європі, але й у Латинській і Північній Америці (Андська угода, Північноамериканська зона вільної торгівлі – MERCOSUR), в Азії і Африці. В той же час спостерігається фрагментація деяких регіонів світу: пострадянського простору, Югославії тощо. На думку С. Хантінгтона, дезінтеграція сучасного світового простору здійснюється не стільки за економічними, скільки за цивілізаційними кордонами. Мова йде про виділення різних культурних суперрегіонів (ісламського, християнського тощо), між якими, згідно з позицією ученого, і спостерігаються головні конфлікти сучасності;

– посилення неконтрольованих процесів у міжнародній сфері, що пов'язано з фрагментацією світу, ростом релігійного фундаменталізму та націоналізму, поширенням зброї масового знищення і звичайного озброєння, формуванням центрів міжнародного тероризму й організованої злочинності. Ці процеси стали «другою стороною медалі» процесу глобалізації;

– одним з наслідків сучасних глобальних змін стало формування асиметричної багатополлярності. Це свого роду перехідний етап від однополлярної моделі з домінуванням США до нового перерозподілу влади і можливого формуванню нових центрів сили і стратегічних союзів, покликаних стримувати цю державу. До традиційного суперництва у трикутнику США – Західна Європа – Японія приєднується суперництво з Китаєм, Індією та Росією, які намагаються утвердити свій вплив в окремих регіонах [15, с. 328-331].

Таким чином, ключовою ознакою сучасних міжнародних відносин є глобалізація, наслідки якої мають суперечливий характер.

Перед Україною, як частиною глобалізованого світу, постає увесь спектр глобальних проблем. І не тільки Україна, а навіть найпотужніші країни світу не в змозі самотужки їх розв'язати. Тому для подолання цих проблем і ризиків людство об'єднує свої зусилля і ресурси. При цьому глобалізація несе для України як позитиви, так і певні негативи. До позитивів можна віднести поширення швидкими темпами інформаційних технологій, більші можливості пошуку партнерів в усьому світі, а не лише серед найближчих сусідів, вільне пересування українських громадян у світі, можливості отримання освіти і роботи за кордоном. Серед негативів, які приносить

Україні глобалізація, це – посилення економічної, політичної і культурної залежності від наддержав, поступова втрата національно-культурної ідентичності і самобутності і навіть національного суверенітету за рахунок добровільного делегування деяких державних функцій таким міжнародним об'єднанням, як ООН, Євросоюз, ОБСЄ, СНД [3].

Нерідко глобалізація ототожнюється з американізацією, що пов'язано із зростанням впливу США в міжнародному житті в XX-XXI століттях. Посилення впливу США проявляється в просуванні так званого «західного способу життя» на всі країни світу.

Що стосується основного вектору цивілізаційного розвитку нашої держави, то це має бути євроінтеграція. Географічний центр європейського континенту, за деякими підрахунками, розташований поблизу міста Рахова Закарпатської області, Україна має давні історичні, економічні, політичні і культурні зв'язки з європейськими народами і свого часу (до Петра I) виступала провідником європейського цивілізаційного впливу на Московію, Україна в свій час врятувала Європу від монголо-татарської навали та визволяла Європу від нацизму.

Протягом багатьох років правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про партнерство та співробітництво від 14 червня 1994 року, що набула чинності 1 березня 1998 року. У Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженій 11 червня 1998 року, досягнення повноправного членства України в ЄС проголошувалося стратегічною метою. Ключовими подіями стали підписання політичної частини Угоди 21 березня 2014 року, а 27 червня 2014 року – економічної Угоди про Асоціацію.

Потенціал України для участі у глобальних процесах як повноцінного партнера оцінюється як високий. Зміст позитивних факторів, що складають соціально-економічний ресурс країни, можна визначити так:

– вигідне геополітичне розташування України на карті транснаціональних транспортно-комунікаційних коридорів, на території якої перетинаються два головних їх напрямки: «Північ – Південь» та «Європа – Азіатсько-Тихоокеанський регіон» через Кавказ і Центральну Азію;

– прийнятна для початкового етапу входження у світовий економічний простір транспортно-комунікаційна інфраструктура;

– наявність значної кількості висококваліфікованих робітників, інженерно-технічних і наукових працівників, спроможних забезпечити наукоємні технології виробничо-технічних секторів сучасної економіки [13, с. 15].

Сучасні дослідження вітчизняних науковців визначають такі основні геополітичні пріоритети держави:

– виживання України як суверенної незалежної держави (зростання ролі фундаментальних цінностей та зміцнення інституцій, що забезпечують добробут, безпеку і соціокультурний прогрес);

– повернення України до європейського цивілізаційного простору (всєбічна інтеграція до європейських і євроатлантичних політичних і соціальних структур, а також структур безпеки);

– посилення «дієздатності України» у широкому розумінні цього терміну (розбудова економічного і політичного потенціалу за рахунок прискорення внутрішнього розвитку, участі у європейських структурах безпеки, укладання двосторонніх і багатосторонніх угод, отримання відповідних гарантій безпеки);

– зміцнення стратегічного партнерства із США та зв'язків із країнами Західної Європи;

– підтримка і розвиток рівноправних, взаємовигідних економічних, політичних і соціокультурних відносин із Росією;

- зміцнення та консолідація особливих відносин із стратегічно важливими сусідами (Польщею, країнами Балтії, Туреччиною, Грузією, Азербайджаном та країнами Вишеградської групи);
- сприяння формуванню «поясу стабільності» та регіональних структур безпеки (від Балтійського і Чорного морів до Закавказзя і Центральної Азії);
- активна участь у створенні й використанні європейських і євразійських транспортних коридорів (налагодження надійної багатоальтернативної системи постачання енергоносіїв і стратегічно важливої сировини);
- протидія неконтрольованому іноземному економічному проникненню і всебічний захист економічного суверенітету (недопущення встановлення будь-яких форм економічної та політичної залежності);
- блокування поточних спроб односторонньої іноземної соціально-культурної та інформаційної експансії й домінування;
- цілеспрямоване формування у масовій свідомості універсальних європейської й євроатлантичної цінностей та соціокультурних орієнтацій [13, с. 22].

Отже, основним ризиком сучасної глобалізації є утвердження принципів загальної стандартизації та уніфікації суспільного життя, яке супроводжується втратою національної специфіки і позначається на взаєминах між людьми, організаціями та державами, на їхніх формах, методах діяльності та етиці стосунків. Україні ще треба зробити багато реформаций та трансформацій в соціально-економічному, суспільно-політичному житті, духовно переродитись, щоб вийти України на міжнародну арену економічно спроможним та стратегічно впливовим гравцем. Оскільки сьогодні саме зовнішньополітична орієнтація є найбільшим контраверсійним моментом у відносинах України між Сходом і Заходом, то зосередженість на проблемі «побудови Європи в Україні» може стати тією ідеєю, яка сприятиме консолідації української нації та відповідно посиленню позицій України на міжнародній арені.

Таким чином, ключовим поняттям, яке характеризує процеси світового розвитку на XXI століття є глобалізація. Її суть – у розширенні й ускладненні взаємозв'язків і взаємозалежностей як людей, так і держав, що виражається в процесах формування планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів товарів і робочої сили, в інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на природне середовище, міжетнічних і міжконфесійних конфліктів і безпеки.

Феномен глобалізації виходить за чисто економічні рамки, у яких її схильні трактувати більшість дослідників цієї проблеми, й охоплює практично всі основні сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, а також самі умови існування людства.

Глобалізація досліджується одночасно багатьма науками та при всій різноманітності нюансів та підходів до проблеми, вчені сходяться на думці, що глобалізація – це сукупність сучасних явищ, процесів та структур, яку можна виразити у взаємозалежності, взаємопроникненні та взаємообумовленості самих різних компонентів сучасного світу та світової спільноти.

Розмір світового простору залежить від історичного сприйняття часу. В кожному історичному епоху глобалізатори в міру своїх сил намагаються освоїти світ у відомих для них межах, а отже, кожен часовий відрізок світового розвитку характеризувався власним рівнем глобалізації. Історичний процес є спрямованим на досягнення межової цілісності соціальної системи.

В пошуках історичних витоків глобалізації міжнародних відносин вчені найчастіше звертаються до подій XX століття. Особлива увага приділяється наслідкам Першої та Другої світових воєн, які мали характер глобального конфлікту. Вони сприяли якісним змінам у системі міжнародних відносин. Важливе значення мала

поява нових держав внаслідок краху колоніальних імперій (що є проявом як фрагментації, так і глобалізації).

Ключовою ознакою сучасних міжнародних відносин є глобалізація, наслідки якої мають суперечливий характер.

Для України глобалізація несе як позитиви (поширення інформаційних технологій, більші можливості пошуку партнерів в усьому світі, а не лише серед найближчих сусідів, вільне пересування українських громадян у світі, можливості отримання освіти і роботи за кордоном), так і негативи (посилення економічної, політичної і культурної залежності від наддержав, поступова втрата національно-культурної ідентичності і самобутності і навіть національного суверенітету за рахунок добровільного делегування деяких державних функцій таким міжнародним об'єднанням, як ООН, Євросоюз, ОБСЄ, СНД).

1. *Азроянц Э.А.* Глобализация: катастрофа или путь к развитию? Современные тенденции мирового развития и политические амбиции. – М.: Издательский дом "Новый век", 2002. – 416 с.
2. *Бродель Ф.* Материальная цивилизация, экономика и капитализм, XV-XVIII вв. – Игры обмена. Т. 2. – М.: Прогресс, 1988. – 679 с.
3. *Воловач О.О.* Глобалізація: переваги і загрози для нашої країни. – Одеські вісті, 11 лютого 2012 р.
4. Глобалізація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
5. *Жукоцкая З.Р., Ковалева Л.Е.* Глобализация и ее влияние на культурные процессы // Успехи современного естествознания. – 2011. – № 1. – С. 110-112.
6. Історичні форми глобалізації міжнародних відносин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://parelst.ucoz.ru/forum/8-53-1>.
7. *Козюк В.В.* Історія економіки та економічної думки: XX – початок XXI ст. – К.: Знання, 2011. – 582 с.
8. *Ковалевич Б.* Технічна глобалізація: перспективи і загрози [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.uagate.com/wp-content/uploads/2013/11/Kovalevych.pdf>
9. Міжнародні системи та глобальний розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://parelst.ucoz.ru/forum/8>.
10. *Памеранц Г.С.* Опыт философии солидарности // Вопросы философии. – 1991. – № 3. – С. 59-63.
11. Суспільно-географічна глобалістика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/geograf/24035/>.
12. *Тігітко С.Л.* Інтеграційний розвиток економіки України в умовах глобалізації світових товарних і фінансових ринків // Вісник Української академії банківської справи НБУ. – 2004. – № 2(17). – С. 5-10.
13. Україна в сучасних глобалізаційних процесах: основні тенденції та перспективи. – К.: Молодіжна Альтернатива, 2012. – 84с.
14. *Чепінога В.Г.* Економічна теорія. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 656 с.
15. *Юрій М.Ф.* Політологія. – К.: Дакор, 2006. – 416 с.
16. *Юрій М.Ф.* Філософія. – К.: Кондор, 2006. – 302 с.

References

1. *Azrovants E.A.* Globalization: a catastrophe or a path to development? Modern trends in world development and political ambitions. – Moscow: Publishing House "New Century", 2002. – 416 p.
2. *F. Braudel.* Material civilization. economics and capitalism, XV-XVIII centuries. – Games exchange / Т. 2. – Moscow: Progress Publishers, 1988. – 679 p.
3. *Volovach O.O.* Globalization: benefits and threats to our country. – Odessa news, 11 February 2012.
4. Globalization.[Electronic resource]. – Mode of access: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
5. *Zhukotsky Z.R., Kovalev L.E.* Globalization and its impact on the cultural processes // Successes of modern natural science. – 2011. - № 1. – P. 110-112.
6. Historical forms of globalization of international relations. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://parelst.ucoz.ru/forum/8-53-1>.
7. *Kozyuk V.* History of Economics and Economic Thought: XX – beginning of XXI century. – K.: Knowledge, 2011. – 582 p.

8. *Kovalevych B.* Technical globalization: prospects and threats [Electronic resource]. – Mode of access: <http://nauka.uagate.com/wp-content/uploads/2013/11/Kovalevych.pdf>
9. International system and global development [Electronic resource]. – Mode of access: <http://parelst.ucoz.ru/forum/8>.
10. *Pomerantz G.S.* ExperiencePhilosophySolidarity/ /Questions ofphilosophy. – 1991. - № 3.- P.59-63.
11. *Suspilno and geographic global studies* [Electronic resource]. – Mode of access: <http://osvita.ua/vnz/reports/geograf/24035/>.
12. *Tigipko S.L.* Integration economic development of Ukrainein a globalizing world commodity and financial markets // Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking of the National Bank. – 2004. - № 2 (17). – P. 5-10.
13. *Ukrainein modern globalization processes:trends and prospects.* – К.: Youth Alternative, 2012. – 84 p.
14. *Chepinoha V.G.* Economics. – К.: Inter Yurinkom, 2011. – 656 p.
15. *Jury M.F.* Politology. – К.: Dakor, 2006. – 416 p.
16. *Jury M.F.* Philosophy. – К.: Condor, 2006. – 302 p.

Ладиченко Т.В., Кравченко Д.Ю.

Глобализация международных отношений как историческое явление.

Определено содержание понятия «глобализация»; исследованы исторические этапы процесса глобализации международных отношений; проведено исследование влияния процесса глобализации на международные отношения; определены предпочтения и риски глобализации для Украины, потенциал Украины для участия в глобальных процессах и ее геополитические приоритеты.

Поддерживается мнение, что в каждую историческую эпоху границы и уровень глобализации определялись пространственно-временными представлениями о мире.

Подчеркивается, что при всем разнообразии точек зрения на проблему глобализации международных отношений, в новейшей научной мысли доминирующим является взгляд на глобализацию как этап развития человеческой цивилизации присущий современным международным отношениям, исторически ознаменован событиями XX века.

Ключевые слова: глобализация, глобалистика, международные отношения, исторические этапы глобализации.

Ladichenko T.V., Kravchenko D.Y.

The globalization of international relations as a historical phenomenon.

The content of the concepts of "globalization"; investigated the historical stages of the process of globalization of international relations; studied the effect of globalization on international relations; defined preferences and risks of globalization for Ukraine, Ukraine's potential to participate in global processes and its geopolitical priorities.

Summed up a key concept that characterizes the processes of global development in the twenty-first century is globalization. The phenomenon of globalization beyond purely economic framework within which it most researchers tend to treat the problem. and covers almost all major areas of social activities, including politics, ideology, culture, lifestyle and the very conditions of human existence.

Globalization studied many sciences and at the same time with all the nuances and the diversity of approaches to the problem. scientists agree that globalization - a combination of modern phenomena, processes and structures that can be expressed in interdependence, interpenetration and interdependence of many different components of the modern world and the international community.

The size of the world are dependent on the historical perception of time. In every historical epoch globalizers as their forces trying to learn in the world known for their range. and therefore each time period was characterized by a world of their own level of globalization. The historical process is aimed at achieving the boundary integrity of the social system.

In search of historical sources globalization of international relations scholars often refer to events of the twentieth century. A key feature of modern international relations is globalization, the effects of which are contradictory. In Ukraine, globalization has both positive and negative.

Keywords: globalization, global studies, international relations, historical stages of globalization.

* * *